

HALF 6

Column van Loek Zonneveld, 8 september 2015 – de Theaterschool

DÉJÀ VU

Het is najaar 2002.

Pim Fortuyn is dat voorjaar vermoord. Zijn erflaters, de LPF, een coalitie van vastgoedmaffioso, gesjeesde kunsthandelaren, Maserati-chauffeurs, bi-polaire patiënten en borreltafelpolitici, vormen al een half jaar een regering met het CDA en de VVD, onder leiding van de Zeeuwse Harry Potter-kaboutert Jan Peter Balkenende.

Het is najaar 2002.

In Washington geven de beide kamers van het Amerikaanse parlement, de Republikeinse stuntelaar, president George W. Bush, praktisch een blanco volmacht om Irak binnen te vallen. *By the way*, dat was het feitelijke startschot van de oorlog die in maart van het daaropvolgende jaar wordt begonnen door de zogeheten *Coalition of the Willing*. Een oorlog waar ook het land van de Zeeuwse tuinkaboutert, *wij* dus, in naar binnen wordt gerommeld. Aan die oorlog hebben we trouwens zowel de burgeroorlog in Syrië te danken, als het feitelijke bestaan van **IS**, twee verschijnselen waar nu ongeveer het halve Midden-Oosten en Centraal Afrika voor op de vlucht is geslagen.

Het is najaar 2002.

In september van dat najaar opent de vorig jaar, ver voor zijn tijd gestorven, intendant Gérard Mortier, een nieuw festival in de oude industriële hallen van het Duitse Ruhrgebied, de zogeheten Ruhrtriennale. Hij doet dat met een voorstelling van de Amerikaanse regisseur Peter Sellars, ***The Children of Herakles***, van de Griekse tragicus Euripides, over vluchtelingen en asielzoekers, een 2400 jaar oude tekst. Die begint met een monoloog van de oude Jolaos, de kreupele, stokoude toezienend voogd van de kinderen van Herakles. In de onvolprezen vertaling van Gerard Koolschijn, klinkt dat zo.

***Al lang geleden heb ik vastgesteld:
de een is
voor zijn naaste een behoorlijk mens,
de ander
met een hart alleen op winst belust,
is waardeloos
voor het land en in de omgang lastig,
maar heel
goed voor zichzelf.
Ik weet het uit ervaring.***

Aan het eind van de eerste acte, waarin een *discours* op het scherp van de snede wordt gevoerd, over de voors- en tegens van het in Athene opnemen van die kinderen van Herakles, die op de vlucht zijn geslagen voor de dodelijke wraak van de vorst van Argos, verleent de koning van Athene, Demofon geheten, de *kids* asiel. Terwijl het koor van oude mannen uit Marathon de vrees uitspreekt voor een oorlog, die vrijwel zeker het gevolg zal zijn van dit besluit (in Griekse tragedies staat er altijd veel op het spel, er wordt letterlijk *hoog spel* gespeeld, daarom hebben die stukken ook zo'n hoge urgentie), terwijl het koor dus de

HALF 6

bange gevolgen bespreekt, onderhoudt de vorst van Athene zich vriendelijk met de kinderen, in die voorstelling acht Koerdische asielzoekers die in het Ruhrgebied verblijven. De jongens verlaten vervolgens het podium, lopen naar het publiek, en schudden daar de handen met de toeschouwers op de tribune. Wat een mooie uitdrukking is dat toch, het 'schudden van handen'. Dat eenvoudige gebaar aan het eind van de eerste acte, gecombineerd met de krachtige eenvoud van die openingszinnen van het stuk, dichte opeens een onafzienbaar lijkende kloof van 2400 jaar.

Twee jaar later, in de zomer van 2004, de *Coalition of the Willing* begint ondertussen in het zand van Irak en Afghanistan te bijten, en Theo van Gogh leeft nog, laat het Holland Festival **The Children of Herakles** zien, in de Beurs van Berlage, centrum van onze handelsgeest, en van de VOC-mentaliteit van onze Zeeuwse kabouters Balkenende, waar we trouwens nog zes lange, zéér lange jaren aan vast hebben gezeten. De asielzoekerskinderen op het podium komen nu uit centra rondom Amsterdam. Koningin Beatrix komt trouwens ook kijken, onofficieel en zonder protocol. Sellars nodigt haar uit om na afloop met die kids te komen spreken. Wat ze doet. In de kleedkamers. Wij kunnen trouwens ook met hen napraten, na ieder van de vijf voorstellingen (ik heb ze alle vijf gezien), in de zaal, op het podium, op de tribune, met tolken erbij, en met Sellars, tot in de kleine uurtjes. 'So fraternisiert man sich ins Theater', zou Brecht zeggen.

Ik moest aan Sellars en zijn spelers denken, toen Nederland afgelopen week belandde in een variant van massahysterie, op grond van een iconisch genoemde foto van een dood kind in de branding. Kranten publiceerden verhandelingen over de werking van iconische foto's. En nu we het daar toch over hebben: nee, het was *niet* de foto van het naakte Vietnamese napalm-meisje Kim Phuc, waardoor de Vietnamese oorlog in 1972 begon te kantelen. Dat was de foto van de zogenaamde 'terrorist' van de Vietcong die in januari 1968, op camera, in het 8uurjournaal, in Saigon door zijn hoofd werd geschoten. Dat waren de foto's van de ruim 500 mannen, vrouwen en kinderen uit het Vietnamese dorp My Lai, die een maand later, in maart 1968, op mijn twintigste verjaardag, zo iets vergeet je niet meer, standrechtelijk door de Amerikaanse *Special Forces* van president Lyndon Baines Johnson, de democratische opvolger van Kennedy, werden afgeknald, omdat ze terroristen in hun dorp zouden verbergen. Wat natuurlijk niet waar was. Maar ja, oorlog en waarheid ...? Een van de kinderen van My Lai had zich trouwens intuïtief doodstil gehouden, werd voor dood aangezien en overleefde het bloedbad. Hij heette Do Ba. Hij was een jochie van vier lentes jong.

In dat jaar, 1968, speelden de uit Amerika verbannen toneelspelers van het Living Theatre, onder leiding van Julian Beck en de vorig jaar overleden Judith Malina, in het Sigma Centrum aan de Kloveniersburgwal, nu de Doelenzaal, op roepafstand van hier, een voorstelling waarin ze, in doodse stilte, lijken bovenop elkaar stapelden en oude teksten zongen en scandeerden. Ze speelden **Antigone** van Sofokles. In de bewerking van Bertolt Brecht. Doorspoeld met flarden uit diens **Flüchtlingsgespräche**, zijn opgetekende gesprekken tussen vluchtelingen.

HALF 6

Wat ik maar zeggen wil: in tijden waarin we collectief ons hoofd dreigen te verliezen, heeft het toneel, als een gestameld begin van een antwoord, vooral en in de allereerste plaats krachtige teksten en *sterke vormen* nodig. *Nieuwe* vormen natuurlijk. Maar zeker ook *oude*.

Naar aanleiding van zijn voorstelling **The Children of Herakles** schreef de Amerikaanse regisseur Peter Sellars indertijd:

‘De kunsten vormen een ge-de-militariseerde zone. Een tijdelijk bevrijd gebied. Een plaats waar je pijnlijke vragen kunt stellen.

Wij leven in een maatschappij, die op een gemene manier probeert om alles vrolijk en leuk te houden. Pijn wordt gesmoord in een geforceerde lach. Gelukkig kunnen we via de kunst die enclave creëren, dat bevrijde gebied. Een gebied waarin publieke rouw en gedeeld verdriet nog tot de mogelijkheden behoren. Waarin we, terwijl we hardop mogen lachen over onze stommiteiten, begrijpen wát het precies is dat ons verenigt. Wij zijn kwetsbaar. Niet langer belast. We zijn mensen. We hebben de waarden van het humanisme opnieuw ontdekt.’

Einde citaat.

Déjà vues, denk ik soms wel eens, ze zijn zo verkeerd nog niet.

Aan het werk!